

روش های پیشگیری از جرایم رایانه ای نوجوانان

الناز اسماعیلی مند^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۰۹/۲۳

چکیده

نوجوانی برهه ای طوفانی است. فردی که نه کودک است و نه بزرگسال و درگیر دست و پنجه نرم کردن با هویت خویش است. تصویر روشنی از خود و جنسیتش ندارد. هویت یابی یکی از مراحل است که نوجوان باید از آن گذر کند. تحول و گسترش روز افزون فناوری اطلاعات و استفاده ی مداوم افراد جامعه انسانی از فضای رایانه ای، تاثیر فراوانی بر تمام جوانب زندگی افراد بشر گذاشته است. جرایم رایانه ای، نوعی از جرایم رایانه ای می باشند که همزمان با پیدایش رایانه به وجود آمده است و شامل جرم هایی هستند که در محیط رایانه ای به وجود می آیند. ارتباط از طریق فضای مجازی در سال های اخیر جایگاه قابل توجهی در بین نوجوانان پیدا کرده است. شبکه های اجتماعی در ابعاد مختلف زندگی افراد تاثیر گذارند. در شکل دهی به هویت نقش دارند و حتی روی ابعاد اقتصادی و اجتماعی و سیاسی جوامع هم تاثیر گذارند. جرم و بزه به عنوان یک پدیده اجتماعی همانند دیگر پدیده های اجتماعی، دارای ابعاد مختلفی است و عوامل متعددی می تواند در پیدایش آن نقش داشته باشد. پیشگیری از بزهکاری و جرم هم یک امر ملی است و برای مبارزه با این پدیده علاوه بر استفاده از ساز و کارهای دولتی باید از توانایی ها و مشارکت نهادهای مدنی نیز بهره برداری شود. از این رو، امروزه دولت ها تلاش می کنند در کنار اقدامات دولتی از اقدامات جامعه محور برای پیشگیری از جرم استفاده کنند تا این عمل به نتیجه موفقیت آمیزی منتهی گردد. خانواده و مدرسه از مهمترین عوامل موثر در پیشگیری از بزه کاری نوجوانان در فضای رایانه ای هستند.

واژگان کلیدی

بزه، بزه کار، نوجوان، خانواده، اینترنت، فضای رایانه ای.

۱. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، تهران، ایران.

مقدمه

امروزه اینترنت ابزاری مناسب برای توسعه افکار و اندیشه های بشری محسوب می شود به شرط آن که در راه صحیح استفاده شود. افراد باید برای ورود به دنیای مجازی اطلاعات کافی در اختیار داشته باشند تا دچار مشکلات مالی و اجتماعی نشوند. ارتباطات سالم در فضای مجازی و لزوم هوشیاری خانواده ها نسبت به تهدیدات فضای رایانه ای در درجه ی نخست اولویت قرار دارد. پیشگیری از آسیب های اجتماعی و توجه والدین به رفتار فرزندان بسیار مهم می باشد و برای جلوگیری از هم پاشیدگی خانواده ها، والدین باید تا حدودی به فناوری های روز دنیا مسلط باشند و آگاه باشند که تغییر در رفتار فرزندان به معنای ایجاد تغییر در طرز فکر آنهاست؛ و هنگامی که بنیان فکری و شخصیت آنها به صورت ناصحیح شکل گیرد، راه نفوذ شیادان به حریم خصوصی افراد و محیط امن خانواده باز می شود. پس چنانچه خانواده ها نسبت به شیوه های جدید ارتباط فرزندان خود آگاهی و شناخت کافی و لازم را داشته باشند، از انجام بسیاری از جرایم و ارتباطات پنهانی آنان جلوگیری به عمل می آید. امروزه رایانه و اینترنت کار متجاوزان را آسان تر کرده است زیرا به شیوه ای مؤثر و بی نام و نشان در جهت جستجو و مهیا کردن نوجوانان برای امیال شیطانی خود هستند؛ اما شناخت و بررسی این جرائم و ویژگی های خاصی که موجب ارتکاب جرم نوجوانان در فضای رایانه ای می گردد، زمینه را جهت شکار این طعمه های جذاب و سهل الوصول، مشکل تر کرده است. در یک جامعه توسعه یافته کودکان بیش از دیگران نیاز به محیطی امن برای رشد و شکوفایی دارند و باید در شرایط بحرانی در شمار نخستین کسانی باشند که از حمایت و امداد برخوردار می گردند، ضرورت پرداختن به دغدغه های آنان که جرایم رایانه ای نیز از جمله مهم ترین این موارد است، امری مبرهن و غیر قابل انکار به حساب می آید. جامعه هدف این پژوهش نوجوانان هستند که به دلیل قرار گرفتن در یک فضای ناشناخته میزان آسیب پذیری شان به صورت قابل توجهی افزایش خواهد یافت، لذا حمایت ویژه از این دو گروه باید در دستور کار قرار گیرد. از آنجایی که شبکه های دوست یابی در کشور ما رو به افزایش است و خانواده ها را با مشکلات عدیده ای مواجه نموده است بهتر است برنامه ریزی دقیق برای شناسایی، پیشگیری و کاهش جرایم صورت گیرد و برای رفع معضلات و آسیب های جدی مرتبط تدبیری اندیشیده شود که در این پژوهش سعی بر ارائه مراقبت هایی جهت پیشگیری از جرایم رایانه ای توسط نوجوانان نیز خواهد.

فضای رایانه ای

فضای رایانه ای محیطی است مجازی و غیر ملموس موجود در فضای شبکه های بین المللی که در این محیط تمام اطلاعات راجع به روابط افراد، فرهنگ ها، ملت ها، کشورها و به طور کلی هر آن چه در کره خاکی به صورت فیزیکی و ملموس وجود دارد (به صورت نوشته، تصویر، صوت، اسناد) در یک فضای مجازی به شکل دیجیتالی وجود داشته و قابل استفاده و دسترس استفاده کنندگان و کاربران می باشند و به طریق کامپیوتر، اجزاء آن و شبکه های بین المللی به هم مرتبط می باشد. ویژگی های فضای رایانه ای را می توان این گونه مطرح کرد، ورود کم هزینه به این فضا، سرعت و آسان بودن راهیابی به آن، عدم وجود مالک خاص، نبود محدودیت های زمانی و مکانی، امکان دسترسی به حریم

خصوصی و اطلاعات شخصی سایرین، امکان ناشناس ماندن هویت افراد و... که به برخی از آنها به طور گسترده تر خواهیم پرداخت (زندى، ۱۳۸۹). امروزه دسترسی به فضای آنلاین به آسانی يك کلیک کردن شده است. با این که بعضی جرایم مجازی، نظیر نگارش و نشر ویروس های جدید یا تهاجم به شبکه های فوق امنیتی هم چنان مستلزم دانش فنی بالایی است، اما طیف وسیعی از جرایم مجازی هستند که اشخاص عادی که بهره هوشی متوسط دارند و دانش فنی شان ناچیز است یا حتی از آن برخوردار نیستند نیز می توانند آنها را مرتکب شوند. در عصر حاضر، کودکان، دانشجویان، آماتورها، تروریستها، اعضای گروه های جرایم سازمان یافته و حتی مواردی که دولتها به مقاصد سیاسی مرتکب جرایم کامپیوتری می شوند از جمله نمونه هایی از مرتکبین این جرایم بوده و بطور کلی سن مجرمین کامپیوتری بین ۱۰ تا ۶۰ سال مشاهده می شود که گروهی از آنها مبتدی و گروهی دیگر حرفه ای هستند (خداقلی، ۱۳۸۳). یکی از خصوصیات مجرمین فضای رایانه ای حس کنجکاوی است. بسیاری از هکرها (سارقین کامپیوتری) معتقد نیستند که کار آنها نادرست است. آنها معتقدند که هک کردن (سرقت داده ها یا ورود غیر مجاز به سیستم) صرفا بدلیل ارضاء حس کنجکاوی آنهاست (باستانی، ۱۳۸۳). از آن جا که فضای رایانه ای بیشتر به عنوان يك فضای مجازی یا حداقل دنیای متمایز و متفاوت از دنیای فیزیکی نگریسته می شود، نتیجه منطقی آن این است که هیچ يك از مصادیق جرایم مجازی از ماهیت خشن برخوردار نباشند؛ زیرا از فاصله دور ارتکاب می یابند و در نگاه اول این مسأله به ذهن متبادر نمی شود که قابلیت اتصاف به خشونت را داشته باشند؛ اما گزارشات مکرری در خصوص هرزه نگاری کودکان و نوجوانان به ثبت رسیده که به طور کلی در زمره جرایم خشن یا بالقوه خشن قرار می گیرد. تعرضات هکرها نیز جرایم خشونت باری هستند که گزارش های بسیاری از خسارات آنها شده است (زررخ، ۱۳۸۹).

بزه کاری نوجوانان

بزهکاری نوجوانان مسأله ای است که از دیرباز در جامعه بشری مورد توجه بوده است. توجه جامعه شناسی انحرافات به مطالعه بزهکاری جوانان از هنگامی آغاز شد که طیف گسترده ای از رفتارهای نابهنجار نظیر مصرف داروهای مخدر، تخریب اموال عمومی و خصوصی و اوباشگری بعد از مسابقات فوتبال، مصرف بیش از اندازه مشروبات الکلی، رفتار نامشروع جنسی و فرار از خانه و مدرسه در بین جوانان شایع شد این قبیل از انحرافات اجتماعی نه فقط به دلیل اینکه اشکال جدیدی از انحرافات در جامعه تلقی می شوند اهمیت دارند، بلکه ارتکاب چنین رفتارهایی می تواند مقدمه ای برای ارتکاب جرایم شدید نظیر سرقت مسلحانه و قتل گردیده و بزهکار امروز را به مجرم فردا تبدیل کند (ستوده، ۱۳۸۹). آسیب شناسان اجتماعی علل کجرویها را به تفاوت های بدنی و جغرافیایی نسبت دادند و بعضی به نقص شخصیت و تجربه های تلخ دوران کودکی. به باور جامعه شناسان، انسان از هنگام تولد، در شبکه ای از روابط متقابل اجتماعی قرار می گیرد و در فرایند کنش متقابلی که با دیگران دارد، میراث جامعه را به خود جذب می کند و از جامعه الگو می گیرد. بدون تأثیر محیط بیرونی تأمین نیازمندی های مادی و معنوی برای انسان امکان پذیر نیست؛ اما در این زمینه، عوامل اجتماعی نیرومندترند. عوامل اجتماعی، خود دربر دارنده عوامل اقتصادی، سیاسی و تربیتی است عامل اقتصادی دربر

دارنده عوامل فقر (بیکاری، محرومیت، نداشتن تفریح سالم و...)، بحران اقتصادی (تورم، گرسنگی، درماندگی و...) و عامل مهاجرت (آوارگی و تعارض فرهنگی و...) و عامل سیاسی فشار اجتماعی شدید است. کارگزاران جامعه پذیری عبارت اند از خانواده (محدودیت اقتصادی، خشونت، ناسازگاری‌های داخلی، گسیختگی خانواده، دور افتادن اعضای خانواده از یکدیگر، طلاق، یتیمی) مدرسه (فشار بر افراد، نادیده گرفتن نیازهای آموزندگان، تحمیل ارزش‌های غیراجتماعی و غیردینی و...) گروه دوستان (تقلید از هم بازی‌ها، همسایگان، هم‌محل‌های‌ها و...) و رسانه‌های گروهی (تبلیغ و تلقین و ترویج تفکرات نامناسب و...) (ستوده، ۱۳۸۶). نارسایی‌ها و نقض شخصیتی، رهایی از برخی از دردهای جسمی، انگیزه لذت جویی، کنجکاوی، تجربه و کسب یک احساس جدید، احساس پوچی و زائد بودن در خانواده و اجتماع، احساس طردشدگی، احساس تنهایی و اندوه، عدم اطمینان به آینده، یاس و ناامیدی، بی‌ارادگی، احساس لذت جنسی کاذب، فشار روحی و ناراحتیهای فکری، اضطراب و افسردگی، سرخوردگیهای روانی، بیخبری از واقعیت‌ها، تسکین و تخدیر اعصاب و مراکز عصبی برای رهایی از فشارها، فقدان علائق و ارزشها و... از عوامل فردی موثر در بزهکاری می باشد. برای نمونه جوان معتاد به مواد مخدر اغلب فردی سست اراده و با رکود فکر، فاقد حسن ابتکار، بی‌ثمر و تنبل و ضعیف النفس می باشد که برای فرار از واقعیت‌ها در دنیای خودفریبی، تقلب و ریا بسر می برد و زیر بار مسئولیت های اجتماعی و حیاتی قرار نمی گیرد (رجبی پور، ۱۳۹۲). بسیاری از موارد مشاهده می شود که نوجوانان و جوانان مضطرب، پریشان، افسرده و منزوی، به طور مرتب دچار شکست های گوناگون تحصیلی - اجتماعی می شوند، عزت نفس، خویشتن داری و اعتماد به نفس خود را از دست می دهند و به سیگار، الکل، مواد مخدر و... به عنوان مفردی برای رهایی از این مشکلات روی می آورند. همچنین گروهی از نوجوانان به دلیل سازگاری با دوستان و همسالان نشان و یک رنگ شدن با آنها چنان موجودیت فردی - خانوادگی خود را فراموش می کنند که در برابر هر تقاضایی سر تسلیم فرود می آورند. هر چه روابط بین والدین و فرزندان نوجوانان کاهش یابد، ارزش همسالان و روابط گروهی برای آنان بیش تر می شود. دوستان و معاشرین ناباب، یا بطور کلی عوامل محیطی نیز می تواند در کشیده شده کودکان و نوجوانان به سوی بزهکاری موثر واقع شود (فرجاد، ۱۳۹۲).

نقش خانواده در پیشگیری از جرایم نوجوانان در فضای رایانه ای

خانواده اولین مکان رشد شخصیت، باورها و الگوهای رفتاری فرد است که می تواند خود، منبعی برای تنش باشد. خانواده نه تنها در تعیین ارزشها و شخصیت کودک دارای اهمیت است، بلکه به صورت غیرمستقیم به تدریج بر ساخت جامعه اثر می گذارد و اندیشه و رفتار والدین به جامعه منتقل می شود؛ بنابراین، منشأ بسیاری از نابهنجاریها و انحرافات اخلاقی نوجوانان نیز فقدان یک نظام صحیح و سالم خانوادگی است. حمایت افراطی والدین از فرزندان و رفتارهای اجتماع ستیز والدین، زمینه‌های ناسالم روانی و احتمال گرایش افراد را به اعتیاد فراهم می کند. در مطالعات متعدد مشخص شده است که دلبستگی ضعیف به مادر و وجود پدر نا آرام و سهل‌انگار در دوران کودکی احتمال آن که نوجوانان را به مصرف الکل و مواد مخدر سوق دهد بسیار زیاد است. در زیر به بعضی از مهمترین عوامل مستعدکننده

خانوادگی اشاره شده است: زمینه‌های نامناسب خانوادگی، فقر مادی خانواده، وجود الگوهای نامناسب در خانواده، ناآگاهی والدین، ارتباط ضعیف با فرزندان، غفلت از فرزندان، خانواده آشفته و متشنج، درگیری والدین و مشاخره آنها و... از جمله این عوامل هستند (ریسی، ۱۳۸۴). همواره و در هر مورد پیشگیری مهمتر از درمان است. ایجاد ارتباطات نزدیک و صمیمانه با کودک، پر کردن خلاهای عاطفی، درک حساسیت سنین جوانی، کمک به حل مشکلات خاص این سنین، عدم وارد آمدن فشارهای غیرمتعارف در مسائلی همچون تحصیل، ایجاد احساس وجود اعتماد به فرد کودک و اهمیت دادن به نظرات و تصمیمات جوان از جمله عواملی است که در کانون خانواده بایستی به آن توجه شود و از سوی دیگر نیز برنامه ریزان و تصمیم گیران بایستی با ایجاد زمینه های شغلی، تحصیلی، ایجاد فضاهای تفریحی مناسب، گسترش تنوع تفریحات سالم، عدم گریز از آموزش آسیب های اجتماعی با بیان نظرات بی منطقی هم چون از بین رفتن قبح عمل و... ایجاد مراکز مشاوره و اطلاع رسانی شفاف از طریق رسانه ها، زمینه کاهش بزهکاری را فراهم نمایند. این استراتژی ها مهارت هایی را جهت تمرین آماده کرده است مانند آموزش والدین در مورد روش های فرزند پروری، مهارت های ارتباطی بین کودک و خانواده و حل مشکلات کودک و خانواده بدون تخلف و تنبیه. ملاقات های خانگی که قادرند منابع خطرزا در خانه معرفی کنند و زمینه های راهنمایی لازم برای نگهداری و رشد سالم کودکان را در خانه فراهم کنند (ممقانی اصل، ۱۳۸۷). نظارت مستمر بر کامپیوتر و رایانه خانگی می تواند به عنوان مجموعه ای از مداخلات پیشگیرانه از طریق توسعه اجتماعی اطلاق گردد که مقامات را به ریشه کن کردن موارد انحرافات سایبری و پیشگیری از بزهکار شدن کودک در این فضا راهنمایی می کند. در این میان اقدامات تنبیهی از قبیل محرومیت یا از دست دادن استفاده از امتیازات رایانه برای کاربران خردسال و دیگر اقدامات لازم برای پیشگیری از بزهکاری در حد لازم باید اعمال شود. نبرد علیه بزهکاری کودکان و قلدری سایبری می تواند از طریق موسسات الکترونیکی و نیروی انسانی انجام شود از قبیل نصب تاسیساتی مانند فیلترینگ و بلوکه کردن نرم افزارها. والدین می توانند از طریق خریدن و نظارت بر نرم افزارهای خاص کنترل مورد نظر را بر کودک اعمال کنند. این نرم افزارها این قابلیت را دارند که تحت نظارت و کنترل والدین در آیند و هر موقع خواستند آن را روشن و خاموش کنند. ناتوان سازی کودکان برای ورود از مهمترین اقدامات موثر در مورد وبلاگها، موبایل ها و ایمیل هاست (هانوالد، ۲۰۰۸). لذا برای آشنایی کودکان با جرایم بیشمار و گوناگون فضای سایبر، تدابیر پیشگیرانه رشد مدار گوناگونی از سوی کارشناسان مرتبط اتخاذ شده که برخی از آنها راسا کودکان را مخاطب قرار داده اند و برخی دیگر بر تعامل سازنده اولیاء، مربیان و سایر عوامل نقش آفرین تاکید ورزیده اند (سلحشور، ۱۳۸۳).

نقش مدرسه در پیشگیری از جرایم نوجوانان در فضای رایانه ای

آموزش و پرورش مطلوب، یعنی آموزش و پرورشی که مشارکت و تفکر انتقادی را در کودک تقویت کند و با ارزش های مربوط به شان و شرف آدمی عجین شده باشد، این قدرت را دارد که جامعه ها را در طول نسلی واحد دگرگون سازد. یکی از عوامل بسیار عمده در عدم تطابق فرد با ارزش ها و هنجارهای جامعه، عدم آشنایی او با این ارزش ها و

معیارها و به عبارت دیگر، عدم جامعه پذیری صحیح یا نقایص فرایند جامعه پذیری او می باشد. بعد از خانواده، مدرسه نقش موثری در جامعه پذیری شایسته فرد دارد. پیشگیری از بزهکار شدن فرد در دوران کودکی و نوجوانی، نقش به سزایی در ریشه کن کردن جرم در دوران بزرگسالی فرد دارد (عبدالرسولی، ۱۳۸۷). یکی از مهمترین این موضوع ها، عوامل گرایش اطفال و نوجوانان به بزهکاری است. لذا استفاده از راهکارهای مشاوره ای از طریق مدارس یا به والدین و یا خود وی حائز اهمیت است. راهنمایی در سطح مدرسه به رشد همه جانبه قابلیت ها و توانایی های دانش آموزان که در فرآیند رشد با آن مواجه هستند کمک می رساند. مشاوره و استفاده از متد آن که نقش بزرگی در پیشگیری از بزهکاری کودکان دارد می کوشد با شناخت نیازهای فردی و اجتماعی دانش آموزان آنان را در جهت رشد مهارت هایی که لازمه عملکرد موثر در مدرسه و اجتماع پیچیده و تکنولوژیک امروزی است یاری دهد. استفاده از روش های مشاوره ای در جرایم سایبری باعث می شود که کودک با شناخت ماهیت جرایم رایانه ای هرچند به صورت سطحی خود را به عنوان یک بزهکار تلقی نکند. تاسیس مراکز مشاوره ای می تواند از سوی بخش های مختلف یک کشور مثل نظام آموزش و پرورش، پلیس و دستگاه قضایی باشد. به دلیل پیوند عمیق کودک با مدرسه بهتر است که آموزش و ایجاد مراکز مشاوره به صورت اجباری در دستور کار قرار گیرد. ضرورت این موضوع از آن جهت است که ممکن است کودکی در معرض بزهکاری قرار داشته باشد و موضوع را با والدین خود یا معلم مطرح سازد اما به دلایل مختلف از جمله جهل والدین یا مربی آموزشی به موضوع پاسخ قانع کننده دریافت نکند. بنابراین ایجاد مراکز حرفه ای مشاوره در مدارس به صورت اجباری می تواند راهکار موثری تلقی گردد. بعضی دبیران می توانند برای هر مبحث درسی فهرستی از سایت های مجاز و مناسب تهیه کرده و از دانش آموزان بخواهند در مهلت داده شده، به تمامی آنها مراجعه کرده و مطالب درسی مربوطه را مطالعه و استخراج کنند. این امر باعث آموزش استفاده صحیح از اینترنت در قالب یک عمل الزام آور می شود. همچنین به دلیل محدود بودن زمان مراجعه، دانش آموزان فرصت پرداختن به محتواهای نامناسب را نخواهند داشت. همچنین از سوی دیگر ارائه واحدهای درسی اجباری در قالب کلاس های بدون نمره که هدف آن صرفا آموزش تلقی شود نیز باید مورد توجه قرار گیرد (لیاقت، ۱۳۸۳).

نقش دولت در پیشگیری از جرایم نوجوانان در فضای رایانه ای

نقش دستگاه اجرایی و اداری در تحقق اهداف قانونگذار غیر قابل انکار است. قاعده مندسازی اعمال و رفتارها در هر جامعه از ضروریات تشکیل و بقای آن محسوب می شود. فضای سایبری نیز به عنوان یک جامعه مجازی از این مقوله مستثنی نیست. بخشی از قوانین و مقررات مربوط به اخذ مجوز برای راه اندازی پایگاه های رایانه ای می شود. این بخش نظام کنترل نظام مند این فضا را تضمین خواهد کرد، چرا که در هر حال برخی از بایدها و نبایدها نیز در این فضا باید وجود داشته باشند. البته ذکر این نکته ضروری است که وضع مقررات برای اخذ مجوز و راه اندازی پایگاه های رایانه ای اختصاص به کودک و نوجوان ندارد. ضرورت طرح موضوع از این جهت است که در میان مقررات باید بخش ویژه ای نیز به کودکان و نوجوانان اختصاص داده شود. برای مثال باید دانست که آیا ارائه کنندگان

خدمات اینترنتی صلاحیت در اختیار گذاشتن این خدمات را به کاربران کودک و نوجوان دارند یا خیر و آیا می توان آنان را به وسیله سازوکارهای نظارتی تحت نظارت و کنترل در آورد. آیا کودک و نوجوانی که درخواست ارائه خدمات از این اشخاص یا نهادها می کند باید شرایط خاصی داشته باشند. لذا از بین بردن آماج برای بزه دیده شدن افراد هدف اصلی پیشگیری محسوب می شود. این نوع نظارت به کاهش دستاوردهای حاصل از وقوع جرم کمک می کند و ایرادت دیگری مثل جابجایی آماج در بیشتر موارد به چشم نمی خورد، چرا که آماج بزه کودک و نوجوان است و فضای لازم برای ارتکاب بزه علیه وی همان فضای سایبری می باشد. فیلترها نیز از جمله مهمترین تدابیر پیشگیرانه از جرایم سایبری می باشند که تقریباً از همان ابتدا برای جلوگیری از وقوع تعرض های رایانه ای به کار می رفته اند و به همین دلیل هم پای فناوری اطلاعات و ارتباطات الکترونیکی رشد کرده و تکامل یافته اند. لذا امروزه دولت ها و مدیران شرکت ها و یا برخی مسئولان نهاد های کوچک برای حفظ ارزش ها و تامین امنیت روانی و اجتماعی و اقتصادی اعضاء و مشتریان خود، ضمن انتشار اندیشه ها و ارزش های مادی و معنوی خود اقدام به ایجاد مرزهای سایبری نظیر رمزنگاری اطلاعات و استفاده از آن کرده اند. استفاده این شیوه به جهت ساده بودن و مطمئن بودن در خصوص پیشگیری از جرم برای کودکان و نوجوانان نیز توصیه شده است. کارکرد اصلی این تدابیر آن است که با پنهان کردن هویت یا محتوای اطلاعات افراد از بزهکاری شان جلوگیری می کند. کارکرد ناشناس کننده ها آن است که پیوند های هویتی را قطع می کنند. این ابزارها تنها آنچه را که به طور تصادفی ایجاد شده به عنوان هویت اشخاص ارائه می دهند و کاربران قادر خواهند بود در تعاملات شبکه ای خود از آن استفاده کنند. این اقدام برای زنان و کودکان و یا به طور کلی اشخاص آسیب پذیر مناسب است، زیرا بی آن که فرصت شناسایی خود را به مجرمان سایر بدهند، می توانند به فعالیت های شبکه ای بپردازند. به عبارت دیگر با ایجاد حریم بیشتر برای افراد فعالیت شبکه ای شان ایمن تر می شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۶).

بحث و نتیجه گیری

جرم و بزه به عنوان یک پدیده اجتماعی همانند دیگر پدیده های اجتماعی، دارای ابعاد مختلفی است و عوامل متعددی می تواند در پیدایش آن نقش داشته باشد. پیشگیری از بزهکاری و جرم هم یک امر ملی است و برای مبارزه با این پدیده علاوه بر استفاده از ساز و و کارهای دولتی باید از توانایی ها و مشارکت نهادهای مدنی نیز بهره برداری شود. از این رو، امروزه دولت ها تلاش می کنند در کنار اقدامات دولتی از اقدامات جامعه محور برای پیشگیری از جرم استفاده کنند تا این عمل به نتیجه موفقیت آمیزی منتهی گردد. باید توجه داشت که نوجوانان درصد قابل ملاحظه ای از جامعه ایران را تشکیل می دهند و سن ارتکاب جرم در جرایم گوناگون در حال کاهش است، به گونه ای که سن مرتکبان برخی از جرایم متأسفانه به ۱۳ سال رسیده و کمیت آن نیز رو به گسترش است. با بررسی های به عمل آمده مشخص شده است که برخی از دانش آموزان بزهکار در حال تحصیل هستند و برخی نیز از آنان از مدارس اخراج شده اند. لذا اتخاذ راهبردهای پیشگیرانه در مراحل قبل و بعد از تکوین بزهکاری و بزه دیدگی کودکان در چارچوب پیشگیری کنشی و

واکنشی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. در حوزه خانواده بطور کلی حاکم بودن روابط مطلوب در درون خانواده رشد ذهنی، عاطفی، روانی و اجتماعی فرزندان را امکان پذیر می سازد و مهمترین گام در پیشگیری از به انحراف کشیده شدن آنها است. عملکرد نامطلوب خانواده موجب آشفته شدن روابط عاطفی بین اعضای خانواده می شود در نتیجه در یک دور باطل از تعاملات پیچیده زمینه بروز برای مشکلات روانی و رفتاری بیشتر و شدیدتر خواهد شد. ضعف در اجرای نقشهای خانوادگی یکی از زمینه های اصلی بروز اختلالات رفتاری به ویژه بزهکاری در نوجوانان است. مشاهدات روزمره نشان داده اند که نوجوانان بزهکار عادات ناپسند خود را از پدر و مادر منحرف خود فرا می گیرند و به عنوان تقلید دست به کارهای خلاف می زنند همچنین تامین نیازهای مادی و معنوی در این جا باید مورد توجه قرار گیرد اگر نوجوان در این مورد دچار کمبود باشد به سرکشی و ستیزه جویی پناه می برد. آموزش و پرورش مناسب در راستای پیشگیری از بزه یکی از محورهای اصلی می باشد. آموزش باید همراه با پرورش باشد تا شاگردان ضمن کسب علم و تخصص افرادی با فرهنگ و شخصیت بار آیند و منافع اجتماعی را به منافع شخصی خویش مقدم بشمارند و در مدارس باید حس سازگاری و روحیه اجتماعی افراد را پرورش داده و آنها را برای احترام گذاشتن به حق و حقیقت، فداکاری به خاطر افراد دیگر مخصوصاً به خاطر جامعه آموزش دهند و همکاری های خانه و مدرسه را باید به صورت فعال درآورد، زیرا از این راه است که می توان آموزش و پرورش را به صورت یک اقدام اجتماعی در مباحث پیشگیری از بزه به حساب درآورد. همچنین حضور کودکان در فضای سایبری در جهان امروز باید به عنوان یک واقعیت اجتماعی در نظر گرفته شوند. در واقع پدیده های جدید اجتماعی مانند رایانه و اینترنت با خود موضوعات جدید و تحولات تازه ای را وارد زندگی آدمی می کنند؛ اما گروهی از نوجوانان در فضای سایبر قربانی تمایلات مالی و جنسی اشخاص و گروه های بزهکار شده و گروهی دیگر نیز خود بزهکار می شوند. در این میان مشکل آن است که تنوع سامانه های اینترنتی از قبیل وب سایت های تبلیغاتی، سایت های دوست یابی، موتورهای جستجوگر و اتاق های گفتگو و سایر موارد دسترسی آسان کودک را به فضای سایبر آسان کرده است. در واقع چالش اصلی آن است که از یک سو نمی توان جلوی بروز و ظهور تمایلات هیجانی و آنی کودک را گرفت که خود ریشه در گرایش به دانستن و کنجکاوی دارد و از سوی دیگر باید استفاده از این فضای سایبر را برای رفع نیازهای فعلی و آینده به وی آموخت. در واقع دسترسی به فضای سایبر می تواند هم مخرب و هم آموزنده باشد؛ اما آموزش به نوجوانان از طریق والدین، مدرسه و گروه های هم سن و سال وی می تواند بهترین روش باشد. همچنین دوره های تخصصی آموزشی در قالب واحدهای درسی در مدرسه یا خارج از آن می تواند یکی از بهترین روش ها برای پیشگیری از بزهکاری سایبری کودکان تلقی گردد. همچنین خانواده می توانند ساعات دسترسی کودک به کامپیوتر را تحت کنترل خود درآورند. قرار دادن میز کامپیوتر در اتاق پذیرایی به جای اتاق خواب کودک از دیگر روشهاست که می توان بدان متوسل شد. چنانکه گفته شد نظارت ممکن است توسط نیروی انسانی ولی در خارج از خانه انجام شود. معلم و مسئولان مدرسه می توانند بر

اعمال و رفتارهای کودک در هنگام استفاده از کامپیوتر در مدرسه نظارت داشته باشند. استفاده از پلیس سایبری برای گشت زنی در وبلاگ ها و به خصوص اتاق های گفتگو نیز راهکار مناسب دیگری است.

منابع و مأخذ

- ۱- حسینی، شیوا، فقیهی، علی، شناخت و بررسی عوامل اعتیاد جوانان و نوجوانان به مواد مخدر، نشریه پزشکی طبیب مردم، شماره ۵۶، بهمن و اسفند ۱۳۸۴.
- ۲- رجبی پور، محمود، بزهکاری دانش آموزان و امکان پیشگیری اجتماعی رشدمدار (از دیدگاه کارشناسان آموزش و پرورش)، فصلنامه دانش انتظامی، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۲.
- ۳- ریسی، ابوالقاسم، بررسی نقش خانواده در پیشگیری از بزهکاری نوجوانان، نشریه دانش انتظامی، شماره ۲۴، ۱۳۸۴.
- ۴- سلحشور، ماندانا، خانواده ها و راه کارهای پیشگیری از اعتیاد نوجوانان و جوانان، مجله پیوند، شماره ۳۰۵، اسفند ۱۳۸۳.
- ۵- شعاع کاظمی، مهرانگیز، روانشناسی جرم، مجله روانشناسی، شماره ۱۶، شهریور ۱۳۸۷.
- ۶- عباچی، مریم، پیشگیری از بزهکاری و بزه دیدگی کودکان، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۷، ۱۳۸۳.
- ۷- عبدالرسولی، رضا، بررسی عوامل مؤثر در اعتیاد جوانان ۱۴ تا ۲۹ ساله شهر تهران، براساس نظریه آگنیو، مجله نامه پژوهش، شماره ۱۲، تابستان ۱۳۸۷.
- ۸- علی نژاد، منوچهر، رویکردهای نظری به مساله پیشگیری از جرم (با تاکید بر رویکرد جامعه شناختی و مدیریت استراتژیک)، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال چهارم، شماره ۱۱، تابستان ۱۳۸۸.
- ۹- فرزین فر، مهرداد، اعتیاد، علل و پیامدهای آن، فصل نامه تخصصی علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد خلیخال، شماره ۱، ۱۳۸۴.
- ۱۰- کوبی، مهدی، اعتیاد جوانان و نوجوانان از نظر روانشناختی و جامعه شناسی و توصیه های پیشگیرانه/ قسمت اول، مجله دادرسی، شماره ۴۴، خرداد و تیر ۱۳۸۳.
- ۱۱- لیاقت، غلامعلی، نقش مدرسه، والدین و محیط اجتماعی در پیشگیری از اعتیاد نوجوانان، مجله تعلیم و تربیت، شماره ۷۹، پاییز ۱۳۸۳.
- ۱۲- مال میر، مهدی، مروری بر نظریه های جرم شناختی و جامعه شناسی پیشگیری از جرم بر اساس تقسیم بندی ون و ویک و دوارد، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال چهارم، شماره ۱۱، تابستان ۱۳۸۸.
- ۱۳- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، شیری، عباس، بررسی لایحه پیشگیری از وقوع جرم (با رویکرد قضایی)، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال دوم، شماره ۳، تابستان ۱۳۸۶.
- ۱۴- ولیدی، محمد صالح، پیشگیری از جرم در آموزه های اسلامی، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال چهارم، شماره ۱۱، تابستان ۱۳۹۱.